

ністю промислового підприємства. Мета управління пов'язана із сутністю процесу управління та сформульована автором у даній дисертаційній роботі як забезпечення поступового зростання обсягів діяльності і підтримання стійкого становища. Отже, успішна реалізація даної мети дозволить підвищити ефективність операційної діяльності промислового підприємства, досягти конкурентних переваг в умовах впливу зовнішнього оточення, що буде свідчити про забезпечення ділової активності, досягнення високого рівня активності у посткризовий період функціонування.

Мета управління діловою активністю звичайно реалізується через виконання завдань управління діловою активністю. Згідно з інформацією на рис. 1, до основних завдань управління віднесено оцінку рівня ділової активності, забезпечення, активізацію та стимулювання ділової активності суб'єктів господарювання.

Висновки з даного дослідження. Запропоновано науково-методичний підхід до управління діловою активністю промислового підприємства, в якому визначено особливості управління цим процесом у посткризовий період ведення бізнесу. Під управлінням діловою активністю визначено комплекс управлінських рішень, спрямованих на забезпечення зростання обсягів фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання за умов посткризового відновлення економічної кон'юнктури. Обґрунтовано мету, завдання, функції та принципи управління діловою активністю, які реалізуються під дією внутрішніх і зовнішніх факторів. Забезпечення, активізація і стимулювання ділової активності, як основні завдання управління, повинні реалізуватися з ура-

хуванням потенційних можливостей до здійснення, тобто з урахуванням спроможності досягнення певного стану в заданий час у відповідних обсягах з метою максимального використання ресурсів, засобів, коштів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Е.Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 479 с.
2. Ковалев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / В.В. Ковалев, О.Н. Волкова. – М.: Проспект, 2010. – 424 с.
3. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 185 с.
4. Донцова Л.В. Комплексный анализ бухгалтерской отчетности / Л.В. Донцова, Н.А. Никифорова; 5-е изд. – М.: «Дело и сервис», 2002. – 304 с.
5. Бочаров В.В. Комплексный финансовый анализ / В.В. Бочаров. – СПб.: Питер, 2005. – 172 с.
6. Моисеева Н.К. Маркетинговая активность как фактор конкурентоспособности фирмы / Н.К. Моисеева, Н.В. Конишева // Маркетинг. – 1999. – № 6. – С. 22–34.
7. Ковалёв В.В. Введение в финансовый менеджмент / В.В. Ковалёв. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 768 с.
8. Зикунова И.В. Управление предпринимательской активностью в условиях делового цикла развития экономических систем: автореф. дис. ... д. э. н.: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / И.В. Зикунова. – СПб., 2011. – 41 с.
9. Нацыпаева Е.А. К вопросу о сущности и взаимосвязи понятий «конкурентоспособность» и «деловая активность предприятия» / Е.А. Нацыпаева // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2011. – № 2. – С. 102–105.
10. Сасин Ю.Е. Экономический анализ деловой активности хозяйствующего субъекта: автореф. дис. ... к. э. н.: спец. 08.00.12 «Бухгалтерский учет, анализ и аудит» / Ю.Е. Сасин. – Воронеж, 2006. – 24 с.

УДК 631.15:658.27

Мушеник І.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри інформаційних технологій
Подільського державного аграрно-технічного університету*

Кінаш І.А.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри інформаційних технологій
Подільського державного аграрно-технічного університету*

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проаналізована сутність поняття «виробничий потенціал підприємства» та його складових. Узагальнені теоретичні аспекти до формування структури виробничого потенціалу підприємства. Визначено ефективність використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств відповідно до ресурсної парадигми щодо матеріальних, фінансових, людських, інформаційних ресурсів. Досліджено особливості формування та підвищення ефективності використання потенціалу сільськогосподарських підприємств в умовах ринкової економіки.

Ключові слова: потенціал; потенціал підприємства; виробничий потенціал підприємства; економічний потенціал підприємства.

Мушеник И.Н., Кинаш И.А. ФОРМИРОВАНИЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проанализирована сущность понятия «производственный потенциал предприятия» и его составляющих. Обобщены теоретические аспекты формирования структуры производственного потенциала предприятия. Определена эффективность использования производственного потенциала сельскохозяйственных предприятий в соответствии с ресурсной парадигмой относительно материальных, финансовых, человеческих, информационных ресурсов. Исследованы особенности формирования и повышения эффективности использования потенциала сельскохозяйственных предприятий в условиях рыночной экономики.

Ключевые слова: потенциал; потенциал предприятия; производственный потенциал предприятия; экономический потенциал предприятия.

Mushenik I.M., Kynash I.A. FORMATION AND USE OF INDUSTRIAL POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the article the essence of the concept of «commercial potential of the company» and its components. Theoretical aspects of the formation of the structure of the production potential of the company. Efficiency of use of the productive potential of agricultural enterprises under the paradigm for resource material, financial, human and information resources. The features of the formation and effective use of the potential of agricultural enterprises in the market economy.

Keywords: potential; potential of the company; production capacity of the company; economic potential of the company.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України характеризується значним руйнуванням основних елементів виробничого потенціалу. Нераціональне використання природних ресурсів, непродумані форми і методи залучення робочої сили до систем господарських відносин, суттєві диспропорції у процесах формування виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств призвели до його скорочення, недосконалості системи відтворення його елементів. Вирішення цієї науково-практичної задачі неможливе без розробки та впровадження системно-функціонального підходу до формування та використання виробничого потенціалу у формуванні стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах невизначеності та мінливості зовнішнього економічного середовища.

Сучасний функціонуючий агропромисловий комплекс (АПК) потребує все більше економічно обґрунтованих підходів, які здатні призвести до підвищення ефективності виробництва. Особливого значення набуває необхідність раціональної взаємодії всіх факторів виробництва шляхом використання наукового обґрунтованих методів ведення сільськогосподарського виробництва. Підвищення ефективності використання виробничого потенціалу має велике значення, оскільки дозволяє підвищити ступінь використання ресурсів, відповідно, ефективність функціонування підприємств АПК. На сьогоднішній день, враховуючи економічну ситуацію в країні, забезпечення аграрного сектору економіки матеріально-технічними, фінансовими та трудовими ресурсами характеризується особливою напруженістю та нестабільністю. Більшість сільгоспвиробників гостро відчувають нестачу власних засобів для фінансування розширеного відтворення. Саме тому питання про раціональне і ефективне використання наявного виробничого потенціалу є насущним та таким, яке потребує більш глибокого вивчення та аналізу.

Разом з тим, з наукової і практичної точок зору залишаються відкритими питання системно-функціонального підходу у дослідженні формування та ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств з врахуванням оптимального поєднання та взаємозв'язку його складових.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загально-теоретичні, а також галузевоспецифічні проблемні аспекти формування виробничого потенціалу підприємств викладено у працях Л. Абалкіна, П. Саблука, В. Месель-Веселяка, В. Россохи, Є. Єрегіна, Л. Ревуцького, Т. Бердникової, С. Мочерного, М. Старовойтова і П. Фоміна, А. Воронкові та інших науковців.

Л. Абалкін дотримується думки, що виробничим потенціалом можна вважати обсяг продукції, який можливо виробити до повного використання наявних ресурсів.

До виробничого потенціалу П. Саблук відносить існуючі і потенційні можливості виробництва, наявність факторів виробництва, забезпеченість його основними видами ресурсів [5].

У сучасній економічній науці існує кілька підходів до розкриття сутності та структури виробничого потенціалу підприємства.

Найбільш поширеним є ресурсний підхід, згідно з яким виробничий потенціал – це сукупність ресурсів, що знаходяться в розпорядженні підприємства і використовуваних в ході його виробничої діяльності. Є. Єрегін визначає виробничий потенціал підприємства як сукупність фінансових, матеріальних, нематеріальних, інтелектуальних, інформаційних, технологічних, інноваційних та інших ресурсів, що забезпечують господарську діяльність підприємства.

Л. Ревуцький утримання виробничого потенціалу підприємства обмежує тільки трудовими ресурсами, визначаючи виробничий потенціал як технічно, економічно та організаційно обґрунтовану норму ефективного робочого часу основного виробничого персоналу підприємства за певний період календарного часу [3]. Автор даного визначення зводить виробничий потенціал до наявності одного ресурсу, без якого використання інших не представляється можливим. Недоліком даного підходу є те, що його прихильники не враховують належну мірою взаємодію ресурсів, їх використання та ефективність залучення в господарську діяльність підприємства.

При результативному підході виробничий потенціал розглядається як здатність виробничої системи створювати певну кількість матеріальних благ при використанні ресурсів виробництва.

Т. Бердникова визначає виробничий потенціал як категорію, що об'єднує різні виробничі можливості підприємства з випуску та реалізації різних видів продукції, надання послуг [1].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Обґрунтування науково-теоретичних та практичних підходів щодо формування і використання виробничого потенціалу підприємств різних видів економічної діяльності в умовах становлення ринкових відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі становлення ринкових відносин, здійснення інституційних перетворень в економіці України важливого теоретичного й практичного значення набуває проблема формування і використання виробничого потенціалу підприємств. Сформований на принципах раціонального підходу виробничий потенціал забезпечує конкурентоздатність функціонування підприємств та інших суб'єктів господарювання, сприяє розвитку матеріально-технічних, структурно-функціональних, соціально-трудових та інших його елементів. Разом з тим, він відіграє вирішальну роль в економічному й соціальному розвитку регіонів і держави. Проте багато проблем формування і використання виробничого потенціалу підприємств різних видів економічної діяльності регіону на етапах переходу до ринкових відносин потребує вирішення.

В період поступової інтеграції України у світову економіку, посилення конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках важливого значення набуває ефективне використання наявного виробничого

потенціалу та подальше вдосконалення управління ним. Адже виробничий потенціал відіграє вирішальну роль у економічному та соціальному розвитку держави та її регіонів, у забезпеченні конкурентоздатності суб'єктів господарювання у всіх галузях матеріальної сфери виробництва.

На етапі переходу країни до ринкових відносин необхідні реструктуризація та реформування виробничого потенціалу у відповідності до форм власності і господарювання. Для конкретних розрахунків і порівнянь сутність виробничого потенціалу зберігається, але для кожного підприємства необхідно ввести нове, більш розширене поняття – економічний потенціал. Він повинен визначатись: обсягом та якістю ресурсів підприємства (площею сільгоспугідь, чисельністю працівників, основними фондами, оборотними засобами, фінансовими і нематеріальними ресурсами – патентами, ліцензіями, інформацією, технологією); кваліфікаційним, психологічним і мотиваційним потенціалом працівників; здатністю менеджмента оптимально використовувати ресурси підприємства (уміння створювати і оновлювати організаційні структури підприємства); інноваційними засобами (поповнення виробництва, заміна технології тощо); інформаційною спроможністю (здатність одержувати і обробляти інформацію для використання її у виробництві); фінансовою спроможністю (кредитоспроможність підприємства, внутрішня і зовнішня заборгованість у сфері фінансів).

Успіх підприємницької діяльності в значній мірі визначається вірно обраною стратегією управління потенціалом підприємства і підвищенням його конкурентоспроможності. Найбільш точним її критерієм є такий узагальнюючий показник ефективності виробництва, як індекс сукупності факторної продуктивності, який визначається за наступною формулою:

$$\text{СФП} = \frac{\text{УЧП}}{\text{ЗП} + \text{А} + \text{М} + \text{Л}};$$

(СФП – індекс сукупної факторної продуктивності; УЧП – обсяг умовно-чистої продукції; ЗП – фонд заробітної плати; А – сума амортизаційних відрахувань поточного року; М – вартість сировини, матеріалів і послуг, придбаних на стороні; Л – плата за землю).

Особливої актуальності питання вдосконалення управління виробничим потенціалом набуває внаслідок значного фізичного зносу основних фондів більшості підприємств України та їх морального старіння, незначних обсягів залучення як іноземних, так і вітчизняних інвестицій для реструктуризації діючих та будівництва нових виробництв із застосуванням передових технологій і техніки, які б забезпечували підвищення ефективності використання всіх ресурсів, і насамперед виробничих, тому що земельність одиниці валового внутрішнього продукту України в 3–5 разів, водомісткість – у 5–7, а енергомісткість – у 7–9 разів вища, ніж у розвинених європейських країнах [4].

Проблема вдосконалення управління виробничим потенціалом з метою поліпшення його раціонального використання широка і багатогранна. Вона охоплює значний комплекс питань теоретичного, методологічного і прикладного характеру, включає і такі різні аспекти, як техніко-технологічні, економічні, соціальні, які, у свою чергу, потребують розгляду на різних рівнях управління – загально-державному, галузевому, регіональному та на рівні підприємств. Однак для України на сучасному етапі головним є комплекс питань, пов'язаний з визначенням напрямів

концентрації національних зусиль для забезпечення інноваційного соціально-економічного розвитку шляхом поєднання гуманітарних та виробничих ресурсів [3].

Однією з найважливіших складових частин економічного потенціалу є виробничий потенціал, основою якого виступає ресурсний потенціал. Ядро останнього – продуктивні сили суспільства, тобто ресурсний потенціал – це насамперед трудові ресурси, засоби і предмети праці.

Виробничий потенціал підприємств також безпосередньо пов'язаний з темпами соціально-економічного розвитку регіону, країни. Поліпшення його використання сприяє росту виробництва інвестиційних ресурсів і товарів народного споживання при одних і тих же витратах суспільної праці. Погіршення ж використання виробничого потенціалу збільшує одночасні вкладення та поточні витрати на кожну гривню приросту національного доходу, оскільки для забезпечення стабільних темпів зростання економіки виникає необхідність відволікати все зростаючу частку національного доходу на нарощування виробничого потенціалу для компенсації зниження його віддачі. Таким чином, зниження рівня використання виробничого потенціалу безпосередньо зменшує можливості соціально-економічного розвитку суспільства.

Системний підхід до вивчення сутності, ролі і місця виробничого потенціалу в суспільному виробництві потребує аналізу сучасних тенденцій розвитку виробництва, дослідження динаміки змін у структурі виробничого потенціалу як у розрізі окремих підприємств, галузей, регіонів, так і в цілому по Україні.

В процесі дослідження засад формування, функціонування і управління використанням виробничого потенціалу важливим є в першу чергу визначення сутності потенціалу підприємства і його структурної побудови. З метою визначення змісту потенціалу будь-якого підприємства враховують макро- і мікроструктури досліджуваного об'єкта або процесу. Особливу увагу у визначенні структури потенціалу підприємства науковці-дослідники приділяють таким його складовим, як засоби праці, робоча сила, предмети праці і природні ресурси.

Однак при визначенні величини і структури потенціалу підприємства, повноти його характеристики практика господарювання підтверджує доцільність включення у його складові використовуваної енергії, описів систем збереження, обробки і використання інформації, досвіду господарювання.

Безперечно, що основою успішного функціонування і розвитку підприємства є раціональне відтворувальне використання наявного виробничого потенціалу. У практичному вимірі виробничий потенціал слід сприймати як сукупність ресурсів, що функціонують і здатні виробляти певний обсяг продукції. До складу виробничого потенціалу відносять:

- потенціал землі та природно-кліматичні умови;
- потенціал основних засобів (засоби праці);
- потенціал оборотних засобів (предмети праці);
- потенціал нематеріальних активів;
- потенціал технологічного персоналу (робоча сила).

Разом з тим, наукові дослідження підтверджують, що виробничий потенціал як економічну категорію слід розглядати в контексті визначення продуктивних сил, оскільки «...єдністю продуктивних сил і відносин економічної власності (виробничих відносин) визначається суспільний спосіб виробництва, а загальна для всіх суспільно-економічних

формацій структура продуктивних сил складається з трьох основних елементів: людей, засобів виробництва і використовуваних людьми сил природи».

Забезпечення підвищення ефективності використання виробничого потенціалу як вирішального фактора функціонування будь якого підприємства, а також економічного та соціального розвитку регіону потребує розробки адекватних сучасним умовам організаційно-економічних механізмів управління, подальшого вдосконалення форм і методів управління виробничим потенціалом. Результативність і ефективність управління сучасним підприємством та його виробничим потенціалом значною мірою залежить від того, яких принципів дотримуються керівники, приймаючи управлінські рішення, і які методи вони застосовують для їх реалізації.

Визначальним напрямом аграрної політики України після вступу до СОТ та в контексті європейської інтеграції є нарощування виробничого потенціалу аграрного сектора економіки. Пріоритетним завданням, що потребує термінового вирішення, є відродження та подальший розвиток галузі рослинництва [2]. Ця галузь, за визначенням Мінагрополітики, найбільше впливає на продовольчу безпеку країни та її експортний потенціал. Так, підприємства галузі рослинництва виробляють 69,5% валового продукту в аграрному секторі [6], формують кормові бази для тваринництва і птахівництва.

Поняття ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства, її аналіз і оцінювання нерозривно пов'язані з проблемою побудови вимірювальної системи, науковим обґрунтуванням критеріїв і визначенням показників ефективності. Існує багато розробок з побудови системи показників, з визначення критеріїв ефективності, в результаті чого вирішений ряд питань цієї актуальної проблеми. Однак питання вимірювання ефективності виробництва, її показників складні і різноманітні. Застосування будь-

якого єдиного показника не гарантує правильного вирішення проблеми, оскільки кожен показник, взятий окремо, не враховує всіх особливостей використання елементів виробничого потенціалу в сільському господарстві.

Висновки з даного дослідження. Важливим аспектом дослідження сутності виробничого потенціалу є аналіз його структури, проте при визначенні і характеристиці складових виробничого потенціалу відсутня єдність поглядів науковців щодо елементів виробництва та характеру їх взаємодії. Тому, у структурі виробничого потенціалу, крім виробничого апарату і рівня технології та природних ресурсів, а також енергії, необхідно врахувати інформацію як специфічний елемент, здатний значно підвищувати ефективність інших складових виробничого потенціалу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бердникова Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия / Т.Б. Бердникова. – М. : Инфра-М, 2010. – 224 с.
2. Вітряк Т.Б. Особливості формування продовольчої безпеки України / Т.Б. Вітряк // Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 лютого 2012 р.). – Черкаси : Вид-во ТОВ «Маклаут», 2012. – С. 220–223.
3. Ревуцький Л.Д. Інноваційна статистика українських реформ / [Л.Д. Ревуцький, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко]. – К. : Знання України, 2002. – 336 с.
4. Продуктивні сили України: прогноз розвитку і розміщення на період до 2010 р. : в 2-х т. Т.1. – К. : РВПС України, 2000. – 291 с.
5. Саблук П.Т. Аграрна реформа / П.Т.Саблук // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 6–21.
6. Ревуцький Л.Д. Потенциал и стоимость предприятия / Л.Д. Ревуцький. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 208 с.
7. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року ; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка ; 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2012. – 218 с.